

7. Соколова І.В. Прагматико-комунікативні характеристики категорії повтору в текстах – анонсах: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Харків: Б.в., 2002. – 19 с.

Стаття поступила в редакцію 16.03.2006 г.

УДК 81'42+372.48

А. Є. Єрмоленко

АКТУАЛЬНІСТЬ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОГО ПІДХОДУ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

У сучасному суспільстві, що розвивається шаленими темпами, кордони між культурами поступово зникають, люди все більше і більше заглиблюються в етнокультуру, а події у суспільстві впливають на формування нових мовних одиниць. На даному етапі розвитку необхідним є паралельне набуття фонових знань, якими володіє етнос, мова якого вивчається. І в даному випадку надзвичайно актуальним є викладання лінгвокраїнознавства як науки, супутньої викладанню іноземної мови.

І. Поняття лінгвокраїнознавства

Протягом останніх десятиліть у філології загалом та лінгводидактиці зокрема, виникла особлива галузь, заснована на багатовіковому досвіді викладання мови. Є.М. Верещагін та В.Г. Костомаров використовують визначення “лінгвокраїнознавство” (culture oriented teaching), детермінуючи цей особливий напрям, основною метою якого є вивчення мови у тісному взаємозв’язку з етнокультурою народу – носія іноземної мови. [4, с. 200]. Різні лінгводидактичні школи називають дану галузь філології різними термінами. В німецькій лінгвістиці є термін “культурознавство” (Kulturkunde), американські мовознавці викладають курс “мови та території” (language and area), французькі – “мова та цивілізація” (language et civilisation). [7, с. 31]. І лінгвісти всіх цих країн мають на увазі науку, змістом та об’єктом вивчення якої є етнокультурна. Це культурознавство, спрямоване на завдання та потреби вивчення іноземних мов.

Значення та популярність лінгвокраїнознавства збільшується пропорційно до соціальних, політичних та економічних змін у світі. Об’єднання та співпраця різних країн зумовлюють не тільки необхідність досконало знати іноземну мову, а й повне заглиблення у культуру народу як певної етнічної одиниці, що підвищує ефективність спілкування.

II. Основні принципи лінгвокраїнознавства

Одним із базисних принципів лінгвокраїнознавства є інтерпретація мови як суспільного явища, яке нерозривно пов’язане і взаємодіє із суспільством. Саме у процесі взаємодії мови з суспільством знаходять свій вияв основні функції мови: комунікативна (мова використовується для власне спілкування) та кумулятивна (мова зберігає та накопичує відображення ключових подій в житті суспільства, колективного досвіду). В мові знаходять відображення матеріальні умови життєдіяльності етносу, не тільки соціально-політичні та економічні процеси, а й світогляд, морально-етичні засади, норми, особливості самовираження та світосприйняття окремого етносу. Лінгвокраїнознавчий підхід зумовлює співставлення двох етнокультур, кожна з яких є неповторною та особливою. Проте використовуються етнічні знання та досвід, якими володіють тисячі носіїв мови – об’єкту вив-

чення. Ці знання не є науковими, але вони несуть відтінок так званої лінгвістичної символічності, що робить їх вагомими та зрозумілими для суспільства. Тобто, на думку Е. Сепіра, в деякому значенні система культурних моделей того чи іншого етносу фіксується в мові, що є виразником цього етносу. [6, с. 177]

Тут ми бачимо і зворотне явище: зрозуміти та дослідити будь-яку культуру неможливо без дослідження мови, яка обслуговує її. І це надзвичайно важливо для культур, суттєво віддалених одна від одної. Згідно з теорією лінгвістичної відносності Сепіра-Уорфа, саме мова визначає світосприйняття, основні біхевіористичні та морально-етичні засади етносу. Дослідивши мову індіанського племені хоппі, вчені прийшли до висновку, що в мові даного племені немає абстрактних іменників (відповідно, відсутні абстрактні поняття та ідеї), також відсутня диференціація між теперішнім та минулим граматичними часами, що вказує на відсутність уявлення минулого і теперішнього у досліджуваного племені.

На думку Ч. Фріза та Р. Ладо, такі мовні одиниці як лексеми, ідіоми, прислів'я вміщують у собі певний компонент значення, зрозумілий тільки носіям мови — об'єкта вивчення (cultural content). Цей компонент передається так звані елементарним одиницям значення (elementary meaning units). [8, с. 152]

Отже, для адекватного володіння іноземною мовою необхідне заглиблення у культуру етносу, який обслуговує дана мова. Для ілюстрації важливості та необхідності цього Р. Ладо наводить дуже вдалий приклад, порівнюючи поняття „тварина” у іспаномовній та англійській культурах. У іспаномовній культурі корида — це дійство, яке є символом перемоги розумної, відважної, спритної, красивої людини над грубою силою та тупістю бика. Представник англійської культури сприйматиме це дійство як акт насильства над приреченою твариною. Такі різні трактування відмінностей між людиною і твариною знайшли своє відображення у відповідних мовах. Для англійської мови характерною є наявність одних і тих самих слів для позначення частин тіла тварини та людини (legs — ноги і людини і тварини, back — спина, neck — шия людини і тварини), для іспанської мови характерні слова: patas — ноги тварини, piernas — ноги людини; lomo — спина тварини, cuerdo — шия тварини; espalda — спина людини, cuello — шия людини [8, с. 152].

Цей приклад вказує на те, що у двох даних культурах існують різні сприйняття схожих понять, явищ реального світу. Надзвичайно важливими є культурно-історичні конотації, які формуються під впливом історичного досвіду, етичних та естетичних норм, художніх образів. Ці особливості світосприйняття та світовідображення окремих етнічних груп ініціюють створення мовних картин світу, неспівпадіння яких може призвести до комутативного акту.

Картина світу складається з понять, виразником яких є мова. Тобто, мовне вираження поняття є формою логічного відображення буття, як додатковий національний фон для загальнолюдського логічного образу [4, с. 210]. Важливим є існування таких одиниць національно забарвленої лексики (безеквівалентної), які Л.С. Бахударов називає „випадковими лакунами”. Ці одиниці словника одної з мов з тих чи інших причин не мають відповідників у вигляді слів та стійких словосполучень у лексичному складі іншої мови, наприклад: рос. сутки — англ. — ; рос. погорелец — англ. -. [2, с. 95].

III. Поняття фонових знань

Оскільки для адекватного оволодіння іноземною мовою необхідні певні етнокультурні знання, а для адекватного спілкування комуні канти повинні поділяти ці знання, на перший план виходить необхідність отримання фонових знань (background knowledge). О.С. Ахманова визначає їх як „знання реалій тим, хто го-

ворить, і тим, хто слухає, що є базою мовної комунікації" [1, с. 498]. Власне основою лінгвокраїнознавства є фонові знання, якими володіють тільки члени певної етнічної та мовної спільноти. Вони містять в собі цілу систему досвіду, морально-етичних норм, вербальної та невербальної поведінки, знань певного народу. Прикладами можуть служити як персоналії, такі як Бейб Рут (Babe Ruth), який для американців є не тільки найкращим гравцем за всю історію бейсболу, а й символом перемоги, так і події в історії, наприклад, Бостонське чаювання (Boston tea party).

Проте найважче — це виділити найважливіше, те, що має лінгвокраїнознавче значення. Те, що є загальновідомим для носіїв мови. Наприклад, для американців зрозуміло, що "Honest Abe"- чесний Ейб — це прізвисько президента Авраама Лінкольна, а Prohibition — це сухий закон. Звичайно, на формування фонових знань народу мають історичні події у політичному, соціальному та економічному житті народу. Так, з часом, в англійській мові з'явилися слова, пов'язані з різними періодами історії США: New Deal — нова доктрина Рузвельта, Water Gate — політичний скандал з застосування брудних методів політичної боротьби; Zipper Gate — скандал з Левінські і Клінтоном. Кожен англієць знає, що тільки в Лондоні можна було проїхатися двоповерховим червоним автобусом (red double-decker bus), який зняли з виробництва у 2005 році, а також те, що Harrod's — найдорожчий універмаг світу, де робить покупки англійська королева. А тільки в Нью-Йорку можна пройти в Strawberry Hills, де вбили ідола культури 60-х років, одного з "лівверпульської четвірки", Джона Леннона.

Безперечно, між різними народами існує певний культурний релятивізм, досягти якого допомагає література, яка є виразником фонових знань народу. Так як люди є носіями як культури, так і мови, вони у своїй поведінці керуються колективним, тобто соціально-історичним досвідом, який і є продуктом культури [5, с. 51]. Вивчаючи культуру певного народу, необхідно дослідити літературних персонажів, героїв фольклору. Адже література дає чудовий і різнобічний матеріал для формування фонових знань. Наприклад, роман Маргарет Мітчел "Віднесені вітром" є чудовою ілюстрацією життя американських колоній, а Скарлет О'Хара є прикладом для наслідування. Інколи автори у літературних творах використовують назви, зрозумілі тільки носіям даної мови, які володіють необхідними фоновими знаннями. Так, Ед Макбейн пише про Ізолу (по італійськи це — острів), і будь-який американець вгадає у цій назві Нью-Йорк. Саме тому літературні твори, орієнтовані на іноземного читача, часто супроводжуються поясненнями.

Отже, якщо об'єктом лінгвокраїнознавства є реалії культури, логічним буде питання необхідності такого заглиблення у етнокультурну та її вираження у мові. І питання справді проблематичне. Адже все залежить від мети вивчення іноземної мови. Справді, пересічна людина, котра вивчає іноземну мову для спілкування на побутовому, примітивному рівні, на перший погляд не потребує заглиблень у культуру країни, мову якої вивчає, їй вистачає тих елементарних фонових знань, які були зумовлені широким доступом до інформації, а також певними патернами, уявленнями про світ, за пропонованими світовою літературою, інформацією, отриманою з облігаторних книг [4, с. 211]. Власне, інформація, отримана з облігаторних книг, використовується учасниками комунікативного акту для збільшення змісту виразів за рахунок економії мови, використовуючи натяки, образи, які додають певного емоційного забарвлення [4, с. 211]. Проте, цього буває недостатньо. Опинившись у чужомовному середовищі, пересічний громадянин стикається з необхідністю отримання більшої кількості фонових знань для здійснення елементарних дій, наприклад, сісти в метро, яке у Нью-Йорку називається Underground, а в Лондоні — Tube. Це підтверджує необхідність лінгвокраїнознавчого підходу до навчання іноземної мови.

Нещодавні соціологічні опитування довели, що сучасні методики навчання іноземної мови шляхом концентрування на плані вираження і ігнорування плану змісту виявились неефективними. Тобто, якщо назвати іншими іменами звичні і стереотипні явища, тільки 45% інформації буде засвоєно реципієнтами. І безумовно викладач іноземної мови повинен використовувати лінгвокраїнознавчий підхід, незважаючи на супутні методологічні труднощі.

Адже вивчення етнокультури дає нам змогу боротися з глобальною культурною кризою, яка існує сьогодні. З цього і випливають загальноосвітня та виховна функції лінгвокраїнознавчого підходу: мова повинна засвоюватися разом з культурою [7, с. 20]. Проте дуже складним є добір лінгвокраїнознавчого матеріалу, фонових знань (при цьому важливо не перейти до простого опису подій, які не знаходять відображення у мові), а також перебудова стереотипів та патернів, зумовлених рідною мовою, що утвердилися у свідомості реципієнтів. Не викликає сумнівів той факт, що взаємопов'язане вивчення мови і культури значно покращує вивчення будь-якої іноземної мови [4, с. 210]. Отже, необхідно приділяти якомога більше уваги викладанню країнознавчих фонових знань, якими володіє носій мови, що вивчається, паралельно з викладанням мови.

Література

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. — 2 изд. — М., 1969.
2. Бархударов Л.С. Язык и перевод. — М., 1975.
3. Брутян Г.А. О гипотезе Сепира-Уорфа // Вопросы философии. — 1969. — № 1. — С. 59.
4. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. — М., 1976.
5. Леонтьев А.Н. Культура, поведение и мозг человека // Вопросы философии. — 1968. — № 7. — С. 51.
6. Сепир Э. Положение лингвистики как науки // Звегинцев В.А. История языкознания 19-20 веков в очерках и извлечениях. — Ч. 2. — М., 1960. — С. 177.
7. Томахин Г.Д. Теоретические основы лингвострановедения (На материале лексических американизмов английского языка): Автореф. дис. ... д-ра филол. наук. — М., 1984.
8. Lado R. Language Teaching. A Scientific Approach. McGraw-Hill, Inc. N.Y., 1964.

Статья поступила в редакцию 17.03.2006 г.

□

УДК 81'367,373.2=133.1

Н. Г. Иванова,
В. В. Орлов

АНТРОПОНИМЫ ВО ФРАНКОЯЗЫЧНОМ ГАЗЕТНОМ ТЕКСТЕ (НА ПРИМЕРЕ СТАТЕЙ О ФУТБОЛЕ)

Изучение имен собственных (ИС) как языкового явления имеет свои давние традиции как в отечественном (труды В.А. Горпинича, И.М. Железняк, В.М. Калинин, Ю.А. Карпенко, Е.С. Отина, В.П. Шульгача и др.), так и в зарубежном языкознании. Традиционно имена собственные рассматриваются как в плоскости общего языкознания, так и в частных сферах лингвистики: стилистике, фразеологии, теории перевода. Их широкая представленность в языке в сочетании со спецификой поведения и особенностями возникновения обусловили правомерность появления разветвленной области языкознания — ономастики [4, с. 119–120; 1, с. 7]. Являясь особым классом слов и не будучи связанными с понятиями, имена собственные, тем не менее, образуют отдельную систему [5, с. 173] и представляют интерес для исследователей и являются актуальной сферой интересов ученых.